گزارش خبر
NEWSREPORT

کد خبر: ۵۳۶۶۳۱
یکشنبه ۸ آذر ۱۴۰۵ ۱۲:۴۳

طالبان ۱۰۰ هزار تن نفت آمو دریا را فروخت؛ آیا افغانستان به رقیب نفتی ایران تبدیل می‌شود؟

فروش ۱۰۰ هزار تن نفت خام از حوزه آمو دریا در یک مزایده، نشانه تازه‌ای از تلاش حکومت طالبان برای توسعه منابع انرژی افغانستان است؛ اقدامی که در شرایط محدودیت صادرات نفت ایران، پرسش‌هایی درباره آینده رقابت انرژی در منطقه ایجاد می‌کند.

پایگاه اطلاع رسانی دریا و نفت: وزارت معادن و پترولیم حکومت طالبان از واگذاری ۱۰۰ هزار تن نفت خام استخراج‌شده از سه منطقه نفتی قشقری، زمردسای و انگوت به دو شرکت داخلی خبر داد. این مزایده روز چهارشنبه ۴ آذر ۱۴۰۵ (۲۵ نوامبر ۲۰۲۶) در مقر وزارت معادن و پترولیم افغانستان برگزار شد. بر اساس اطلاعیه رسمی این وزارتخانه، شرکت پترویتا برنده خرید ۸۰ هزار تن نفت خام از دو منطقه قشقری و زمردسای شد و شرکت بلخ انرژی نیز خرید ۲۰ هزار تن نفت خام منطقه انگوت را به دست آورد. وزارت معادن و پترولیم افغانستان هدف از برگزاری این مزایده را فروش نفت خام، تأمین منافع ملی و ایجاد زمینه رقابت میان شرکت‌های واجد شرایط اعلام کرده است.

جزئیات فروش ۱۰۰ هزار تن نفت خام افغانستان

بر اساس اطلاعات منتشرشده از سوی وزارت معادن و پترولیم افغانستان، سهم شرکت‌ها در این مزایده به شرح زیر است:

بر اساس گزارش رسانه‌های افغانستان، نرخ‌های اعلام‌شده به‌ازای هر بشکه نفت هستند. نکته قابل توجه در این معامله، استفاده از نرخ‌های منفی است. با این حال، وزارتخانه فرمول دقیق قیمت‌گذاری، شاخص مرجع و نحوه محاسبه قیمت نهایی را منتشر نکرده است. بنابراین نمی‌توان این ارقام را به‌عنوان قیمت نهایی فروش نفت تلقی کرد یا ارزش کل قراردادها را بر اساس آنها محاسبه کرد.

آمو دریا؛ مهم‌ترین محور توسعه نفت افغانستان

حوزه نفتی آمو دریا در شمال افغانستان و در محدوده استان‌های سرپل، جوزجان و فاریاب قرار دارد و از مهم‌ترین مناطق دارای منابع نفتی این کشور محسوب می‌شود. این حوزه شامل مناطق نفتی قشقری، زمردسای و انگوت است و در سال‌های اخیر به یکی از محورهای اصلی برنامه‌های توسعه انرژی افغانستان تبدیل شده است.

بر اساس اعلام وزارت معادن و پترولیم افغانستان، میزان استخراج نفت از این حوزه به حدود یک‌هزار و ۱۰۰ تن در روز رسیده است. این وزارتخانه برنامه افزایش تولید به حدود دو هزار تن در روز را از طریق حفاری چاه‌های جدید دنبال می‌کند. همچنین طبق آمار اعلام‌شده از سوی این وزارتخانه، از سال ۲۰۲۱ تاکنون مجموعاً ۹۵۵ هزار و ۶۹۷ تن نفت خام از حوزه آمو دریا استخراج و فروخته شده است. در شهریور ۱۴۰۵ نیز قراردادهایی برای ارائه خدمات نظارتی و مشاوره‌ای و احداث تأسیسات تولید و فرآوری نفت در بلوک زمردسای امضا شد. ظرفیت طراحی‌شده این تأسیسات تا دو هزار تن نفت در روز اعلام شده است.

از قرارداد چین تا مدیریت مستقیم استخراج نفت

توسعه نفت آمو دریا پیش‌تر نیز با حضور شرکت‌های خارجی دنبال شده بود. در ژانویه ۲۰۲۳، حکومت طالبان قرارداد ۲۵ ساله‌ای را برای استخراج نفت این حوزه با شرکت چینی افغان‌چین امضا کرد. این قرارداد با هدف جذب سرمایه‌گذاری و افزایش ظرفیت تولید نفت افغانستان منعقد شد. با این حال، وزارت معادن و پترولیم افغانستان در سال ۲۰۲۵ این قرارداد را به دلیل آنچه تخلف از مفاد توافق عنوان کرد، لغو کرد و استخراج نفت پس از آن با مدیریت این وزارتخانه ادامه یافت. تغییر شیوه مدیریت استخراج و برگزاری مزایده‌های فروش نفت، نشان‌دهنده تلاش طالبان برای حفظ جریان تولید و ایجاد درآمد مستقیم از منابع نفتی است؛ هرچند توسعه پایدار این صنعت همچنان به سرمایه‌گذاری، فناوری و زیرساخت‌های مناسب نیاز دارد.

ایران؛ دارنده ذخایر بزرگ نفت درگیر محدودیت صادرات

در سوی دیگر مرز، ایران با وجود برخورداری از منابع عظیم نفت و گاز، با محدودیت‌های جدی در فروش و انتقال نفت به بازارهای جهانی روبه‌روست. تحریم‌های بین‌المللی، محدودیت‌های مالی و بانکی و دشواری دسترسی به بازارهای صادراتی، از مهم‌ترین موانع صنعت نفت ایران در سال‌های اخیر بوده‌اند. در ماه‌های اخیر نیز محدودیت‌های دریایی و تشدید فشارهای آمریکا بر صادرات نفت ایران، شرایط فروش محموله‌های نفتی را دشوارتر کرده است.

خبرگزاری رویترز در اول سپتامبر ۲۰۲۶ گزارش داد که در پی محاصره دریایی آمریکا، صادرات قابل‌توجه نفت خام ایران از مسیر تنگه هرمز برای حدود هفت هفته متوقف شده بود. رویترز در گزارش ۲۳ نوامبر نیز از نزدیک شدن صادرات قابل مشاهده نفت ایران به صفر در ماه‌های اخیر خبر داد. البته این وضعیت به معنای توقف تولید نفت ایران نیست. باید میان ظرفیت تولید، ذخایر نفتی و امکان صادرات تفاوت قائل شد. ایران همچنان دارای ظرفیت قابل‌توجه تولید نفت است، اما محدودیت‌های انتقال و فروش، مانع تبدیل کامل این ظرفیت به درآمد ارزی می‌شود.

آیا افغانستان رقیب جدید نفتی ایران است؟

فروش ۱۰۰ هزار تن نفت خام افغانستان این پرسش را مطرح می‌کند که آیا طالبان می‌تواند به رقیب تازه ایران در بازار انرژی منطقه تبدیل شود؟ پاسخ به این پرسش در شرایط فعلی منفی است، اما روند توسعه صنعت نفت افغانستان قابل توجه است. از نظر حجم تولید، افغانستان هنوز فاصله زیادی با ایران دارد. تولید حدود یک‌هزار و ۱۰۰ تن نفت در روز در حوزه آمو دریا، با ظرفیت تولید نفت ایران قابل مقایسه نیست.

با این حال، مسئله فقط میزان تولید نیست. توسعه زیرساخت‌های استخراج، فرآوری و فروش نفت می‌تواند در بلندمدت جایگاه افغانستان را در تجارت انرژی منطقه تغییر دهد. افغانستان علاوه بر ذخایر نفتی، از موقعیت جغرافیایی ویژه‌ای در ارتباط با آسیای مرکزی برخوردار است و در صورت توسعه زیرساخت‌های انتقال و فرآوری، می‌تواند به یکی از عرضه‌کنندگان منطقه‌ای نفت و فرآورده‌های نفتی تبدیل شود. البته این مسیر با موانع جدی از جمله کمبود سرمایه، فناوری محدود، ضعف زیرساخت‌های صنعتی و دشواری دسترسی به بازارهای صادراتی روبه‌روست.

نکته مهم؛ افغانستان هنوز به واردات فرآورده‌های نفتی وابسته است

با وجود افزایش استخراج نفت خام، افغانستان همچنان برای تأمین بخش قابل توجهی از نیاز داخلی خود به فرآورده‌های نفتی به واردات وابسته است. علت اصلی این وضعیت، محدودیت ظرفیت پالایش و فرآوری نفت خام است. استخراج نفت به‌تنهایی به معنای تأمین بنزین، گازوئیل و سایر فرآورده‌های مورد نیاز بازار داخلی نیست. گزارش‌های رسانه‌ای افغانستان نشان می‌دهد که این کشور همچنان بخشی از نیاز خود به فرآورده‌های نفتی را از ایران، روسیه و کشورهای آسیای مرکزی تأمین می‌کند. بنابراین توسعه استخراج نفت در افغانستان در کوتاه‌مدت الزاماً به معنای استقلال انرژی این کشور یا ورود گسترده آن به بازار صادرات فرآورده‌های نفتی نیست.

رقابت منطقه‌ای؛ مسئله‌ای فراتر از میزان ذخایر نفتی

بازار انرژی منطقه در حال تغییر است. کشورهای مختلف تلاش می‌کنند با توسعه ظرفیت تولید، ایجاد مسیرهای جایگزین انتقال انرژی و جذب سرمایه‌گذاری، سهم بیشتری از تجارت نفت و گاز به دست آورند. در چنین شرایطی، ایران با وجود برخورداری از منابع عظیم انرژی، با محدودیت‌هایی مواجه است که امکان استفاده کامل از ظرفیت‌های اقتصادی و جغرافیایی آن را کاهش داده است.

در مقابل، افغانستان تلاش می‌کند حتی با ظرفیت تولید محدودتر، منابع زیرزمینی خود را به درآمد تبدیل کند و زیرساخت‌های اولیه صنعت نفت را توسعه دهد. اگر این روند با سرمایه‌گذاری و ایجاد ظرفیت پالایش همراه شود، افغانستان می‌تواند در آینده در برخی بخش‌های بازار انرژی منطقه نقش پررنگ‌تری داشته باشد. البته رقابت واقعی میان دو کشور زمانی معنا پیدا می‌کند که افغانستان بتواند تولید پایدار، فرآوری اقتصادی و صادرات مستمر ایجاد کند.

جمع‌بندی؛ آیا ایران فرصت‌های نفتی منطقه را از دست می‌دهد؟

فروش ۱۰۰ هزار تن نفت خام آمو دریا را نمی‌توان نشانه تبدیل افغانستان به یک قدرت نفتی دانست؛ اما این معامله نشان می‌دهد که طالبان در تلاش است منابع انرژی کشور را به یک منبع درآمد اقتصادی تبدیل کند. در شرایطی که کشورهای منطقه برای افزایش تولید، توسعه مسیرهای انتقال و جذب سرمایه‌گذاری در صنعت انرژی رقابت می‌کنند، محدودیت‌های صادراتی ایران می‌تواند هزینه‌های اقتصادی و راهبردی قابل توجهی به همراه داشته باشد.

پرسش اصلی این نیست که افغانستان امروز رقیب نفتی ایران است یا خیر؛ بلکه این است که ایران با وجود برخورداری از ذخایر عظیم نفت و گاز، تا چه اندازه می‌تواند از موقعیت جغرافیایی و ظرفیت‌های انرژی خود برای حفظ بازارهای منطقه‌ای و توسعه تجارت انرژی استفاده کند؟ افغانستان هنوز رقیب نفتی ایران نیست؛ اما توسعه صنعت نفت این کشور، در کنار تحولات بازار انرژی منطقه، موضوعی است که سیاست‌گذاران و فعالان صنعت نفت ایران نمی‌توانند نسبت به آن بی‌تفاوت باشند.

منابع گزارش

۱. وزارت معادن و پترولیم افغانستان؛ اطلاعیه رسمی مزایده فروش ۱۰۰ هزار تن نفت خام، ۴ آذر ۱۴۰۵.
۲. وزارت معادن و پترولیم افغانستان؛ اطلاعیه مناقصه فروش نفت خام حوزه آمو دریا، مهر ۱۴۰۵.
۳. طلوع‌نیوز؛ گزارش افزایش تولید نفت آمو دریا به حدود دو هزار تن در روز.
۴. افغانستان اینترنشنال؛ گزارش فروش ۱۰۰ هزار تن نفت خام افغانستان به شرکت‌های داخلی.
۵. رویترز؛ گزارش وضعیت صادرات نفت ایران در پی محاصره دریایی آمریکا، اول سپتامبر و ۲۳ نوامبر ۲۰۲۶.

پرسش‌های متداول

۱. افغانستان چه میزان نفت از حوزه آمو دریا استخراج می‌کند؟
بر اساس اعلام وزارت معادن و پترولیم افغانستان، میزان استخراج روزانه این حوزه حدود یک‌هزار و ۱۰۰ تن است و هدف افزایش آن به دو هزار تن در روز اعلام شده است.

۲. چه شرکت‌هایی نفت آمو دریا را خریداری کردند؟
شرکت پترویتا ۸۰ هزار تن و شرکت بلخ انرژی ۲۰ هزار تن نفت خام را در مزایده اخیر خریداری کردند.

۳. آیا افغانستان می‌تواند رقیب نفتی ایران شود؟
در شرایط فعلی خیر؛ ظرفیت تولید نفت افغانستان با ایران قابل مقایسه نیست. با این حال، توسعه زیرساخت‌های استخراج و فرآوری می‌تواند در آینده نقش افغانستان را در تجارت انرژی منطقه افزایش دهد.

۴. چرا افغانستان با وجود استخراج نفت همچنان واردکننده فرآورده‌های نفتی است؟
زیرا ظرفیت پالایش و فرآوری نفت خام در این کشور محدود است و استخراج نفت به‌تنهایی نیاز بازار به بنزین، گازوئیل و سایر فرآورده‌ها را تأمین نمی‌کند.